

แนวทางการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในจังหวัดสุพรรณบุรี

GUIDELINES FOR DEVELOPING LARGE-SCALE RICE FARMING MANAGEMENT OF RICE FARMER GROUPS IN SUPHAN BURI PROVINCE

เขมภัทธ์ เย็นเปี่ยม¹ และ ดนุสรณ์ กาญจนวงศ์

Khemapat Yenpiam¹ and Danusorn Kanjanawong

โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

School of Law and Politics, Suan Dusit University

Email: khemapat.yen@gmail.com¹

Received 20 September 2023; Revised 17 October 2023; Accepted 30 April 2024.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จำแนกระดับขั้นการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี 2) ประเมินความจำเป็นของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสม ผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎี และเป้าประสงค์ของนโยบายนาแปลงใหญ่มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้จัดการนาแปลงใหญ่ และประธานนาแปลงใหญ่อำเภอ 40 คน และการประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) สามารถจำแนกระดับขั้นการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับ A มีการดำเนินการตามเป้าหมายและกรอบการดำเนินงานของนาใหญ่ ได้แก่ การรวมกลุ่ม การลดต้นทุน การเพิ่มผลผลิต การพัฒนาคุณภาพผลผลิต การบริหารจัดการร่วมกันทั้งการวางแผนการผลิต การตลาด การซื้อปัจจัยการผลิต การใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักรกลทางการเกษตรร่วมกัน ขณะที่ระดับ B มีการดำเนินงานไปแล้วในเรื่องการรวมกลุ่ม การลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิต การซื้อปัจจัยการผลิต การใช้วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักรกลทางการเกษตรร่วมกัน แต่ทั้ง 2 ระดับ พบปัญหาที่เหมือนกันคือ ด้านการตลาด ด้านการจำหน่ายผลผลิต ด้านการแปรรูป และเพิ่มมูลค่าผลผลิต 2) ความจำเป็นในการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี คือ การพัฒนาด้านการรวมกลุ่ม การพัฒนาการบริหารจัดการเชิงพื้นที่และน้ำ การพัฒนาการลดต้นทุน การพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้เป็นไปตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาด้านการตลาดทั้งการรับซื้อผลผลิตและช่องทางการจัดจำหน่าย รวมทั้งการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำนาแปลงใหญ่ของจังหวัดสุพรรณบุรี

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; การจัดการนาแปลงใหญ่; เกษตรกรผู้ปลูกข้าว.

Abstract

This study aimed at: 1) classifying the development stages in the management of large-scale rice farming management of rice farmer groups in Suphan Buri Province; and 2) assessing the necessities of rice farmer groups in Suphan Buri province for further appropriate development. The conceptual framework of this study was based on the concepts, theories, and objectives of large-scale rice farming policy. The quantitative method was applied in this study by means of in-depth interviews with key informants, which included agricultural research officers, large-scale rice farming managers, and large-scale rice farming chairpersons in the total of 40 persons, and the focus group, Analyze content and write descriptive narratives.

The results showed that 1) development stages in the management of large-scale rice farming management of rice farmer groups in Suphan Buri province could be classified into 2 levels, that is, Level A are in accordance with large-scale rice farming objectives and operating framework, e.g. group formation, cost reduction, output increase, output quality development, and joint management including production planning, marketing, purchase of production factors, joint use of agricultural equipment, tools, devices, and machines. For the large-scale rice farming in Level B have actions undertaken already involved the group formation, cost reduction, and output increase, purchase of production factors, joint use of agricultural equipment, tools, devices, and machines. However, in both levels, they had the same problems in respect with marketing, product distribution, processing, and addition of product value. 2) The necessities for development of large-scale rice farming management of rice farmer groups in Suphan Buri province were the development of group formation, development of area-based and water management, development of cost-reduction, output quality development in accordance with Good Agriculture Practices (GAP), marketing development in terms of output purchase and distribution channels, and appropriate development of innovation and technology for higher efficiency of large-scale rice farming in Suphan Buri province.

Keywords: Guidelines; Developing Large-scale Rice Farming; Rice Farmer Groups;

บทนำ

สถานการณ์ในปัจจุบันการผลิตสินค้าเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันสูงทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ และต้นทุนการผลิตที่สูง ทำให้เกษตรกรรายย่อยประสบปัญหาในการผลิตและจำหน่ายสินค้าเกษตร ตลอดจนโอกาสการเข้าถึงข้อมูลแหล่งทุน ทรัพยากรและการตลาดได้น้อย และจากการที่เกษตรกรรายย่อยต่างคนต่างผลิต ทำให้ยากต่อการจัดการผลผลิต โดยสำหรับการส่งออกข้าวไทยปี 2565 อยู่ที่ 7.69 ล้านตัน โดยปริมาณส่งออกเพิ่มขึ้น 22.1% เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีก่อน มีมูลค่าการส่งออกอยู่ที่ 138,451.8 ล้านบาท คิดเป็น 3,970.9 ล้านเหรียญสหรัฐ โดยมูลค่าส่งออกเพิ่มขึ้น 26.1% เมื่อเทียบกับช่วง

เดียวกันของปีก่อน (Polbut, 2023) แต่จากการเติบโตดังกล่าวส่วนใหญ่แล้วผลประโยชน์ตกไปอยู่ที่กลุ่มเกษตรกรรายใหญ่หรือกลุ่มนายทุนเป็นหลัก ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยเข้าถึงโอกาสดังกล่าวค่อนข้างน้อยหรือเข้าถึงแล้วแต่โดยอำนาจต่อรองค่อนข้างสูงไม่คุ้มค่าแก่การดำเนินการเกษตรเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้มีนโยบายในเรื่องการจัดทำแปลงการเกษตรขนาดใหญ่โดยให้เกษตรกรรายย่อยมีการรวมกลุ่มและรวมพื้นที่การผลิตเป็นแปลงขนาดใหญ่ที่มีผู้จัดการพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการแปลง (Department of Agriculture Extension, 2015)

กรอบคิดหลักของการทำเกษตรแปลงใหญ่คือการมุ่งปรับเปลี่ยนระบบการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรรายย่อยมาสู่การรวมกลุ่มที่สามารถใช้เครื่องมือเครื่องจักรกลมาช่วยในการผลิต เข้าถึงเทคโนโลยีได้มากขึ้น มีความสามารถในการจัดการการผลิตผลผลิตอย่างมืออาชีพ ทำให้คุณภาพสินค้าได้มาตรฐานเท่าเทียมกัน สามารถเข้าถึงการตลาด และมีอำนาจต่อรองทางการตลาดระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบการ สหกรณ์การเกษตร เพื่อให้ชาวนาจำหน่ายข้าวเปลือกในราคาที่เป็นธรรม อีกทั้งทำให้การส่งเสริมการเกษตรของรัฐทำได้ง่ายขึ้นอีกด้วย ยกตัวอย่างพื้นที่ที่เป็นนาข้าว ต้นทุนจะมาจาก การไถเตรียมดิน เมล็ดพันธุ์ ค่าเช่านา รถเกี่ยวข้าว เป็นต้น ผู้จัดการแปลงจะศึกษาว่า ต้นทุนส่วนไหนที่ลดลงได้บ้าง เมื่อมีการรวมแปลงบริหาร เช่น ค่าปุ๋ย เมื่อรวมแปลงแล้วสามารถทำปุ๋ยสั่งตัด ซึ่งต้องรวมตัวเกษตรกรให้ได้อัตราใช้จำนวนมาก หลักการดำเนินงานคือ การเลือกพื้นที่ที่สามารถรวมกลุ่มเกษตรกรเจ้าของแปลงเล็กให้กลายเป็นแปลงใหญ่ และคัดเลือกผู้จัดการแปลง ซึ่งเป็นผู้ชำนาญการเกษตรของรัฐเป็นผู้บริหาร กำหนดแผนการและเป้าหมาย ส่งเสริมใช้เทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มคุณภาพ กำหนดมาตรฐานการผลิต เช่น การรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ออร์แกนิกส์ และเป็นผู้ช่วยเชื่อมโยงตลาดให้ (Pongsrihadulchai, 2015) นอกจากนี้เพื่อเป็นการหาทางลดต้นทุนและเพิ่มมูลค่าทางการเกษตรให้สูงสุดขึ้นสำหรับเกษตรกรรายย่อยแล้วการรวมกลุ่มทำเกษตรแปลงใหญ่จะทำให้ความเป็นไปได้ด้านความคุ้มค่าของการใช้เทคโนโลยีมาประยุกต์ในทางการเกษตรมีมากยิ่งขึ้น เช่น เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ช่วยในการวางแผนและการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Rujichok, 2022)

ปัจจุบันสุพรรณบุรีมีกลุ่มเกษตรเป็นผู้ปลูกข้าวมากถึงร้อยละ 50.81 ของเกษตรทั้งหมดภายในจังหวัด เนื่องจากมีพื้นที่เพาะปลูกที่อำนวยให้ดำเนินการได้ตลอดทั้งปี ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกรรายใหญ่สำคัญของประเทศที่ทั้งการจัดจำหน่ายทั่วประเทศและการส่งออกเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรรายย่อยจะกระจายกันอยู่โดยทั่วจังหวัด (Land Development Department, 2021) ซึ่งมีแปลงเพาะปลูกน้อยและขยายพื้นที่การเกษตรได้ยากรวมถึงมีความเสี่ยงที่กลุ่มรายใหญ่จะเข้ามาทำการเสนอซื้อที่ดินเพื่อนำไปขยายเพิ่มมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรรายย่อยต้องหาแนวทางในการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาศักยภาพและอำนาจต่อรองในการดำเนินการเกษตรต่อไป โดยแนวทางของการทำนาแปลงใหญ่เป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ ในกระบวนการเกษตรสำหรับกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและต้องการมีส่วนร่วมโดยใช้การวิจัยเชิงพื้นที่ เพื่อประเมินศักยภาพเกษตรกรผู้ปลูกข้าวแบบแปลงใหญ่ ในจังหวัดสุพรรณบุรี และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ของระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่มากขึ้น ในด้านการปรับวิธีการผลิตข้าวเพื่อลดต้นทุน และทำให้ผลผลิตเป็นสินค้าที่มีความปลอดภัย มีการบริหารจัดการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพอันจะทำให้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวแบบแปลงใหญ่ ในจังหวัดสุพรรณบุรีเกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อจำแนกระดับขั้นการพัฒนาการจัดการแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในจังหวัดสุพรรณบุรี
- 2) เพื่อประเมินความจำเป็นของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสม

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรแบบแปลงใหญ่ การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรแปลงใหญ่มาจากนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการส่งเสริมระบบเกษตรแบบแปลงใหญ่ ที่มุ่งปรับเปลี่ยนระบบการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรรายย่อย มาสู่การรวมกลุ่มที่สามารถใช้เครื่องมือ เครื่องจักรกลมาช่วยในการผลิต เข้าถึงเทคโนโลยีได้มากขึ้น มีความสามารถในการจัดการการผลิตผลผลิตอย่างมืออาชีพ ทำให้คุณภาพสินค้าได้มาตรฐานเท่าเทียมกัน สามารถเข้าถึงการตลาดและมีอำนาจต่อรองทางการตลาดสูงขึ้น ทั้งนี้กรมการข้าว ได้ส่งเสริมการทำนาแปลงใหญ่ ภายใต้โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและคุณภาพผลผลิต การส่งเสริมนาแปลงใหญ่ของกรมการข้าว ได้เน้นดำเนินการตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ใน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ลดต้นทุนการผลิต 2) เพิ่มผลผลิตต่อไร่ 3) เพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการผลิตข้าวของชุมชนแบบครบวงจร และ 4) การเชื่อมโยงตลาดระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบการ สหกรณ์การเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2560) ได้ถอดบทเรียนแปลงใหญ่ที่ประสบผลสำเร็จ โดยพบปัจจัยสู่ความสำเร็จ 5 ด้านสำคัญ คือ 1) ด้านการลดต้นทุน เน้นการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ตลอดกระบวนการผลิตตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินในทุกแปลง การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ สารชีวภัณฑ์ ฮอร์โมนต่าง ๆ เพื่อทดแทนสารเคมีให้มากขึ้น การทำบัญชีครัวเรือน บัญชีฟาร์ม และบัญชีต้นทุนอาชีพ พร้อมทั้งวิเคราะห์ทางบัญชีเพื่อนำมาปรับปรุงการผลิต รวมทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษา วิจัย คิดค้นเทคโนโลยีและนวัตกรรม ด้านการลดต้นทุนการผลิต และผลักดันให้มีการนำมาใช้อย่างจริงจัง 2) ด้านการเพิ่มผลผลิต เน้นการนำองค์ความรู้ ผลงานวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการผลิตตลอดกระบวนการผลิตตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกรในโครงการอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้เกษตรกรในโครงการอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่เพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว ภาคเอกชนมีการสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับมาตรฐานสินค้าสู่สากล 4) ด้านการตลาด มีการวางแผนการตลาดร่วมกันในทุกภาคส่วน ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการผลิต การประเมินผลผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อขยายช่องทางการจำหน่ายสินค้า ด้วยการศึกษาสถานการณ์การผลิตและการตลาดสินค้าทั้งในและต่างประเทศ พัฒนาสินค้าและรักษาคุณภาพสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด รวมทั้งส่งเสริมให้ผลิตสินค้าในรูปแบบตลาดพันธะสัญญา (Contract Farming) เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคา 5) ด้านการบริหารจัดการ เน้นกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบ Zero Waste ผลักดันเกษตรกรที่มีความสนใจและต้องการพัฒนาตนเองเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ Young Smart Farmer เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อสืบทอดการบริหารจัดการให้มีความยั่งยืน

โดยแนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรแบบแปลงใหญ่ ผู้วิจัยได้นำมาทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นหลักเพื่อจำแนกถึงองค์ประกอบแนวทางการประเมินและการจำแนกขั้นตอนการพัฒนา ระบบเกษตรแบบแปลงใหญ่ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) นักวิชาการจากสำนักงานเกษตรจังหวัด 1 คน 2) ตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว (ประธานแปลง) ที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่จำนวน 24 คน และ 3) ผู้จัดการนาแปลงใหญ่จากอำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอบางปลาม้า อำเภอศรีประจันต์ อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอสองพี่น้อง อำเภอสามชูก อำเภออุทุมพร อำเภอนองหญ้าไซ จำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 40 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive) ด้วยการกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นเชิงคุณภาพที่จำเป็นจะต้องเข้าถึงข้อมูลเฉพาะทาง ทำให้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้เฉพาะเจาะจงสำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการตั้งข้อคำถามอิงตามศึกษาระดับขั้นการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีตามแนวทางการส่งเสริมนาแปลงใหญ่ 9 ด้าน ได้แก่ การรวมกลุ่มเกษตรกร การบริหารจัดการ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิต การเพิ่มคุณภาพผลผลิต การเพิ่มมูลค่าผลผลิต การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ การเพิ่มช่องทางการตลาด ความยั่งยืนในการดำเนินการนาแปลงใหญ่ โดยผู้วิจัยใช้การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) กับกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยก่อนการวิเคราะห์จะดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) และการวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) สำหรับการจำแนกระดับขั้นการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การประเมินระดับขั้นการพัฒนา โดยอ้างอิงจากกรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับนาแปลงใหญ่ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ได้แก่ ดำเนินการแล้วให้ 2 คะแนน อยู่ระหว่างดำเนินการให้ 1 คะแนน ยังไม่ได้ดำเนินการให้ 0 คะแนน ส่วนเกณฑ์การจัดระดับขั้นพัฒนามีดังนี้ คือ 45 - 66 คะแนน อยู่ในกลุ่ม A หมายถึง ดำเนินการได้ตามเป้าหมายของนาแปลงใหญ่ (ครบทุกด้าน) 23 - 44 คะแนน อยู่ในกลุ่ม B หมายถึง อยู่ระหว่างการเริ่มดำเนินการตามเป้าหมายของนาแปลงใหญ่ (ยังไม่ครบทุกด้าน) และ 0 - 22 คะแนน อยู่ในกลุ่ม C หมายถึง ยังไม่มีการดำเนินการตามเป้าหมายนาแปลงใหญ่ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ด้วยเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อการตรวจสอบความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จำแนกระดับขั้นการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในจังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มแปลงใหญ่ที่มีระดับขั้นพัฒนาอยู่ในระดับ A นั้น ส่วนใหญ่ได้มีการดำเนินการตามเป้าประสงค์ของนาแปลงใหญ่ คือ สมาชิกมีการรวมกลุ่มกันเป็นวิสาหกิจที่เข้มแข็งแล้ว มีการ

แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารแปลงใหญ่ กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารแปลงใหญ่ และกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม/องค์กร เพื่อเป็นข้อตกลงและแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า เกษตรกรมีการรวมกลุ่มเพื่อวางแผนการตลาดร่วมกัน จัดซื้อปัจจัยการผลิตร่วมกัน ใช้เครื่องจักรกลและเครื่องมือการเกษตรร่วมกัน ทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ตามเป้าหมายของนาแปลงใหญ่ โดยสมาชิกนาแปลงใหญ่ได้จัดทำบัญชีต้นทุนการผลิตเพื่อควบคุมต้นทุนการผลิตของตนเอง ดำเนินการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อทดแทนปุ๋ยเคมี และยังมีการทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้เองด้วย อีกทั้งมีการใช้เครื่องจักรกลเพื่อทดแทนแรงงานเพื่อลดต้นทุน

การพัฒนาคุณภาพผลผลิต เนื่องจากสมาชิกแปลงใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่อง การควบคุมคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ทำให้มีองค์ความรู้ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพผลผลิตมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและเกิดการยอมรับ ทำให้ปฏิบัติตามวิธีการเพาะปลูกตามแนวทางของนาแปลงใหญ่

การเพิ่มมูลค่าผลผลิต พบว่า กลุ่มนาแปลงใหญ่ที่อยู่ระดับ A จะมีการแปรรูปผลผลิตอยู่บ้าง เช่น การนำข้าวมาทำกระยาสารท ขนมจีน ส่วนการแปรรูปผลผลิตให้เป็นผลิตภัณฑ์อาหารในรูปแบบอื่นๆ ยังไม่ค่อยมีการดำเนินการ เนื่องจากยังขาดความรู้ และเงินทุนในการดำเนินการ

การตลาด พบว่า มีการสำรวจความต้องการของตลาดและผู้บริโภคในปัจจุบัน เพื่อวางแผนการผลิต บางกลุ่มมีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้า เช่น การสร้างแบรนด์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การเชื่อมโยงการผลิตและการตลาด

การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ พบว่า มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยทดแทนแรงงาน และใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มผลผลิต และเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ เช่น เครื่องหยอด ที่ได้รับการสนับสนุนจากททท. โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่าเห็นผลได้ชัดในการทำนาปีโดยใช้เครื่องหยอด ผลผลิตทำได้เท่ากับนาหว่าน และสามารถลดต้นทุนได้

ความยั่งยืนในการดำเนินการแปลงใหญ่ ส่วนใหญ่เกษตรกรให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การเข้าประชุม และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ส่วนความสามารถของผู้จัดการแปลง เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ อีกทั้งยังเป็นที่ปรึกษาให้กับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่ได้อีกด้วย

ทางด้านกลุ่มนาแปลงใหญ่ที่มีระดับขั้นการพัฒนาอยู่ในระดับ B พบว่า เกษตรกรมีการดำเนินการตามเป้าประสงค์ของนาแปลงใหญ่ แต่ยังไม่ครบทุกด้านหรือยังไม่สามารถวัดผลประโยชน์ได้ในบางเป้าหมายของนาแปลงใหญ่ อาทิ ด้านการรวมกลุ่มพบว่า เกษตรกรมีการรวมกลุ่มเพื่อเข้าร่วมนาแปลงใหญ่ตามเป้าหมายของนาแปลงใหญ่แล้ว แต่การรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็งมากนัก

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า การรวมกลุ่มกันผลิต รวมกันขายตามนโยบายจะทำให้สามารถลดต้นทุนและเพิ่มอำนาจการต่อรองได้ แต่ก็เป็นไปได้ยากเพราะเกษตรกรบางส่วนยังติดกับรูปแบบการผลิตในระบบเดิมๆ จึงยังทำให้ขาดการบริหารจัดการร่วมกัน นอกจากนี้ ยังขาดการบริหารจัดการน้ำหรือไม่มีแผนการควบคุมการใช้น้ำ ทำให้มีปัญหาเรื่องการใช้น้ำ ส่วนพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรในแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างกันทำให้การวางแผนการผลิตทำได้ยาก เพราะสภาพพื้นที่เพาะปลูกมีลักษณะลุ่มดอนต่างกัน ผลผลิตไม่สามารถปลูกและเก็บเกี่ยวพร้อมกันได้ บางกลุ่มยังไม่ร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต ทำให้ยังไม่สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อวางแผนการตลาดร่วมกัน และยังไม่รวมกลุ่มกันขายสินค้า ยังเป็นแบบต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขาย

การลดต้นทุนการผลิต พบว่า ส่วนใหญ่จะสามารถลดได้ตามเป้าหมายของนาแปลงใหญ่ โดยเน้นการลดใช้สารเคมี ลดใช้ปุ๋ย และใช้เมล็ดพันธุ์คุณภาพดีเพื่อลดการใช้เมล็ดพันธุ์ ในส่วนของการจัดทำบัญชีต้นทุน

การผลิตพบว่า สมาชิกในแปลงใหญ่หลายกลุ่มยังไม่เห็นความสำคัญของการทำบัญชีต้นทุนอาชีพ ดังนั้นจึงยังไม่เกิดการวางแผนการผลิตและควบคุมต้นทุนการผลิตของตนเอง ส่วนการใช้เครื่องจักรกลและเครื่องมือเกษตรกรร่วมกัน ประสบปัญหาเรื่องการเคลื่อนย้ายเครื่องมือ(เครื่องหยอด) ที่รัฐให้การสนับสนุนมา เนื่องจากมีขนาดใหญ่ และผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรผู้สูงอายุ

การเพิ่มผลผลิต นั้นเป็นสิ่งที่เกษตรกรมองว่าทำได้ยาก เพราะผลผลิตที่ได้ในปัจจุบัน การผลิตได้สูงสุดอยู่แล้ว แต่การใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดีเพื่อเพิ่มผลผลิตก็เป็นวิธีการที่เกษตรกรให้ความสนใจ ซึ่งเกษตรกรบางรายก็สามารถเพิ่มผลผลิตได้จริงจากเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพ และการใช้ปุ๋ยตามคำแนะนำ ตามค่าการวิเคราะห์ดินและปรับปรุงบำรุงดินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ หลายแปลงได้ดำเนินการตามคำแนะนำของนักวิชาการ แต่ก็มีอีกหลายแปลงเช่นกันที่ยังไม่ยอมดำเนินการ ในด้านองค์ความรู้ด้านการจัดการระบบน้ำพบว่า มีอีกหลายกลุ่มของสมาชิกแปลงใหญ่ที่ยังมีปัญหาเรื่อง การจัดการระบบน้ำเพราะไม่มีการวางแผนร่วมกับชลประทานเพื่อจัดสรรการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำร่วมกันด้วย

การพัฒนาคุณภาพผลผลิต พบว่า สมาชิกแปลงใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการควบคุมคุณภาพผลิตผลทางการเกษตรแล้ว แต่ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดหรือฝึกอบรมมานั้นมีการนำไปใช้งานจริงน้อย เกษตรกรยังมีทัศนคติในการปลูกข้าวตามวิถีเดิม ๆ ในส่วนของการดำเนินการผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP นั้น แม้ว่าสมาชิกในหลายแปลงจะดำเนินการไปแล้ว แต่ประสบปัญหาเรื่องของราคา เพราะราคาที่โรงสีรับซื้อนั้นต่ำกว่าราคาของข้าวจากแปลงอื่น ๆ ทั่วไป และการผลิตข้าวตามมาตรฐานการผลิตที่ผ่านการรับรองจากมาตรฐาน GAP ยังมีการผลิตที่น้อย เพราะมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าการปลูกข้าวทั่วไป เนื่องจากเป็นการปลูกแบบไม่ใช้สารเคมี

การเพิ่มมูลค่าผลผลิต พบว่า กลุ่มแปลงใหญ่ที่อยู่ระดับ B ยังไม่มีการแปรรูปผลผลิตให้เป็นผลิตภัณฑ์อาหารในรูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากยังขาดความรู้ และเงินทุนในการดำเนินการ และส่วนใหญ่ผลผลิตที่ปลูก คือ ข้าวพันธุ์แข็ง เพื่อใช้ในอุตสาหกรรม เช่น นำไปแปรรูปเป็นแป้ง ดังนั้นเกษตรกรจึงไม่สามารถแปรรูปเองได้จึงยังคงจำหน่ายโดยตรงกับโรงสีและได้ราคาขายไม่สูง

การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ พบว่า มีบางกลุ่มที่นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยทดแทนแรงงาน และใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มผลผลิต เช่น เครื่องหยอด และใช้เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม แต่ส่วนใหญ่ยังใช้การจ้าง เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีเครื่องมือและอุปกรณ์ของตนเอง ทำให้ต้นทุนจากการจ้างค่อนข้างสูง

การตลาด พบว่า เกษตรกรยังไม่มี การสำรวจความต้องการของตลาดและผู้บริโภคในปัจจุบัน วางแผนการผลิตจากการคาดเดา หรือตามกระแสในช่วงนั้น ๆ ว่าข้าวพันธุ์ใดมีแนวโน้มที่โรงสีและตลาดต้องการ ทั้งนี้เกษตรกรต้องการที่จะพูดคุยกับโรงสีเพื่อวางแผนเรื่องการผลิตร่วมกันด้วยเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ตรงตามความต้องการของตลาดและส่งผลในเรื่องของราคาซื้อขายที่น่าจะปรับสูงขึ้นอีกด้วย ปัจจุบันเกษตรกรจำหน่ายผลผลิตแบบต่างคนต่างขายทำให้ได้ราคาที่ค่อนข้างต่ำเพราะขาดอำนาจการต่อรองราคากับทางโรงสี และช่องทางการจำหน่ายก็มีเพียงโรงสีในพื้นที่เท่านั้น

ความยั่งยืนในการดำเนินการแปลงใหญ่ ส่วนใหญ่เกษตรกรมีความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การเข้าประชุม และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม แต่ก็มีบางส่วนที่ยังไม่มาเข้าร่วมเพราะมองว่าเสียเวลาในการประกอบอาชีพ จึงยังไม่ค่อยให้ความสำคัญร่วมมือ อีกทั้งบางกลุ่มอยู่ไกลกัน ทำให้เวลามีปัญหาไม่สามารถได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับคำปรึกษาจากผู้จัดการแปลงหรือประธานแปลงได้ในทันที ดังนั้น จึงต้องอาศัยความเสียสละ ความสามารถของประธานแปลงในการให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำกับสมาชิกเพื่อให้เกิด

การยอมรับและเข้าใจในกิจกรรมที่กลุ่มกำลังดำเนินการว่าเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกอย่างไร ดังนั้นความพร้อมและความสามารถของผู้จัดการแปลงและประธานแปลงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนนาแปลงใหญ่ให้ประสบความสำเร็จในอนาคต การบริหารจัดการทุนของกลุ่มทั้งในด้านเงินทุนและการใช้ทรัพยากรการอย่าคุ้มค่า พบว่า มีการบริหารจัดการกองทุนของกลุ่มในเรื่องปัจจัยการผลิตเท่านั้น ในส่วนของเงินทุนของกลุ่มพบว่ายังไม่มีดำเนินการในเรื่องนี้

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประเมินความจำเป็นของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสม

ผลการวิจัยพบว่าความจำเป็นในการรวมกลุ่มและบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาจะมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่จากการที่มีการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่อยู่ในระดับ B เนื่องจากการรวมกลุ่มยังไม่เข้มแข็งพอ ยังขาดการบริหารจัดการกลุ่มที่ดี ไม่มีการวางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกัน และเรื่องการผลิตต้นทุนเพิ่งเริ่มดำเนินการ ทำให้ยังไม่เกิดผลลัพธ์เรื่องการผลิตต้นทุนที่ชัดเจน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตเพื่อลดต้นทุน และเพื่อเพิ่มผลผลิตพบว่ามีน้อย เกษตรกรบางแปลงยังประสบปัญหาเรื่องการจัดการน้ำร่วมกัน และประเด็นเรื่องการตลาดและราคาเป็นประเด็นที่เกษตรกรมองว่าต้องการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐบาลมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนาแปลงใหญ่ที่อยู่ในระดับ B โดยส่วนใหญ่เพิ่งเข้าร่วมโครงการในช่วงปี พ.ศ. 2560 ส่งผลให้การดำเนินการในด้านต่าง ๆ ยังไม่ปฏิบัติตามเป้าหมายของนาแปลงใหญ่ครบทุกด้าน เพราะในบางกิจกรรมก็อยู่ในระหว่างดำเนินการขับเคลื่อน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องให้เวลากับเกษตรกรนาแปลงใหญ่ในการพัฒนาศักยภาพ เพราะในบางเป้าหมายจำเป็นต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จึงจะทราบได้ว่าเกษตรกรสามารถดำเนินการบรรลุเป้าหมายของนาแปลงใหญ่หรือไม่ เช่น การลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และการพัฒนาคุณภาพผลผลิต เป็นต้น จากผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการรวมกลุ่มเพื่อลดข้อจำกัดและหาแนวทางในการพัฒนา ซึ่งเมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น สมาชิกสามารถช่วยกันวางแผนการผลิตและการกระจายผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ควรสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตกับกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตสินค้าเกษตร รวมถึงการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มเกษตรกร ด้วยการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ผลิตสินค้าเกษตรที่เหมือนกัน ซึ่งจะทำให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และมีการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ต้องการ ร่วมกับประสบการณ์ของเกษตรกรสมาชิกภายในกลุ่ม จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อพัฒนาอาชีพทางการเกษตรของตนให้มีความก้าวหน้า และมั่นคงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากองค์ความรู้ที่มีภายในกลุ่ม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง หากสมาชิกในกลุ่มมีความรู้และความชำนาญในการบริหารจัดการ จะเป็น การสนับสนุนการทำงานของกลุ่มให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งในท้ายที่สุดกลุ่มดังกล่าวเมื่อมีศักยภาพที่มากพอจะสามารถต่อยอด ฟังพา และการดำเนินการที่มีความสามารถอยู่ในระดับกลุ่ม A ได้ในที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระดับขั้นของการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยสรุป การดำเนินการตามแนวคิดนาแปลงใหญ่ จะต้องมีการปัจจัยสำคัญเป็นตัวขับเคลื่อนให้โครงการประสบความสำเร็จคือ การมุ่งปรับเปลี่ยนเพื่อส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรรายย่อย ต้องมีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และจุดเน้นของเกษตรแปลงใหญ่อยู่ที่การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เกษตรกรได้รับองค์ความรู้และสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้มากขึ้นและนำเครื่องมือ เครื่องจักรกลมาช่วยในการผลิต มีความสามารถในการจัดการ

ผลผลิต ทำให้คุณภาพสินค้าได้มาตรฐานเท่าเทียมกัน สามารถเข้าถึงการตลาดและมีอำนาจต่อรองทางการตลาดสูงขึ้น การเพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการผลิตของชุมชนแบบครบวงจร และการเชื่อมโยงตลาดระหว่างเกษตรกร ผู้ประกอบการ สหกรณ์การเกษตร เพื่อให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้ ในราคาที่เป็นธรรม ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยอื่น ๆ ที่จะเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินการเรื่องนาแปลงใหญ่ คือ จะต้องมีความเข้มแข็ง มีประสบการณ์ทำนาแปลงใหญ่มานาน และควรมีโรงสีชุมชนในพื้นที่ เพื่อรองรับผลผลิตของเกษตรกรในชุมชนและเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต และแนวคิดเรื่องนาแปลงใหญ่มองค้ำประกอบที่สำคัญคือ พื้นที่เพาะปลูก และการบริหารจัดการน้ำ เพราะนาแปลงใหญ่เป็นแนวคิดที่ดี แต่ต้องดำเนินการในพื้นที่ที่เหมาะสมก็จะช่วยส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากแนวคิดนี้ช่วยส่งเสริมในเรื่องกระบวนการกลุ่ม ความร่วมมือ การรวมกันซื้อปัจจัยการผลิต การรวมกันขายผลผลิต ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต เนื่องจากสมาชิกนาแปลงใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการควบคุมคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรจากกรมการข้าวแล้ว ทำให้เกษตรกรแปลงใหญ่มองค้ำความรู้ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพผลผลิต ซึ่งเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ในเชิงบวก เกิดการยอมรับ และดำเนินการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต มีการพัฒนาเพื่อทำให้ผลผลิตเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยเห็นคุณค่าในกระบวนการผลิตที่ไม่ใช่เพียงแต่การกระตุ้นให้เกิดการเพิ่มผลผลิตเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังทำให้เกษตรกรนาแปลงใหญ่ที่มีระดับขั้นการพัฒนาอยู่ในระดับ A ปฏิบัติตามแนวทางการเพาะปลูกในรูปแบบแปลงใหญ่และ ยกขีดความสามารถให้เป็นเกษตรกรปลอดภัย โดยจะได้รับการตรวจสอบรับรองตามกระบวนการตรวจสอบประเมินข้าวจากกรมการข้าว แต่เกษตรกรยังประสบปัญหาเรื่องราคาข้าวที่แม้ว่าจะได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP แต่ยังมีราคาที่ไม่แตกต่างจากข้าวทั่วไปที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP สอดคล้องกับยุทธนา โพธิ์เกตุ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และภรณ์ ต่างวิวัฒน์ (2559) ศึกษาเรื่องการส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัยและได้มาตรฐานตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีแก่เกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารการผลิตข้าวปลอดภัยและได้มาตรฐานตามปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีจากผู้นำชุมชนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลและอำเภอ และหอกระจายข่าว โดยต้องการการส่งเสริมการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพตรงตามพันธุ์ และมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ การป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างมีประสิทธิภาพด้วยวิธีที่เหมาะสม และการปฏิบัติที่ไม่ให้เกิดการปนเปื้อนของข้าวพันธุ์อื่น เกษตรกรทั้งหมดมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแหล่งน้ำ พื้นที่ปลูก การใช้วัตถุอันตราย การเก็บเกี่ยว อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บเกี่ยว การลดความชื้น และการบันทึกข้อมูล ปัญหาและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัยและได้มาตรฐานตามการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี

การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความจำเป็นในการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ในเบื้องต้นการรวมกลุ่มมีความจำเป็นสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีการพัฒนาการจัดการนาแปลงใหญ่อยู่ในระดับ B ซึ่งยังขาดศักยภาพ โดยดำเนินการจัดตั้งรวมกลุ่มที่เหมาะสมและเมื่อมีความเข้มแข็งมากพอจะเข้าสู่กระบวนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสในการฝึกคิด ฝึกการแก้ไขปัญหาจริงที่เกษตรกรแต่ละคนประสบหรือที่กลุ่มตนเองประสบอยู่ ทั้งปัญหาที่กลุ่มสามารถแก้ไขเอง ซึ่งอาจจะมาจากคำแนะนำจากเพื่อนสมาชิกในกลุ่มที่มีประสบการณ์ อีกทั้งยังเป็นการแลกเปลี่ยนให้เพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ มีโอกาสรับรู้ปัญหาด้วย และในส่วนปัญหาที่กลุ่มไม่สามารถแก้ไขได้ ควรเชิญผู้รู้จากภายนอกที่มีประสบการณ์ มาเป็นวิทยากรในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรต้องมีการพิจารณาบทวนผลลัพธ์ที่ได้จากการปฏิบัติตามแผนงานโดยต้องนำมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กลุ่มตั้งไว้สม่ำเสมอ เพื่อให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้ ปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากแนวทางการพัฒนาด้านการรวมกลุ่มดังกล่าวสอดคล้องกับขจรศักดิ์ วงศ์วิราช (2552) ได้ศึกษารูปแบบการ

บริหารจัดการกลุ่มอาชีพเกษตรผักปลอดสารพิษบ้านจำ หมู่ที่ 6 ตำบลปงยางคก อำเภอดำรงวิทยารัษฎา จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาทิศทางการพัฒนากลุ่มอาชีพเกษตรปลูกผักปลอดสารพิษบ้านจำในอนาคตและเพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เอื้ออำนวยในการบริหารจัดการภายในกลุ่มที่ดีและมีประสิทธิภาพ

สรุปองค์ความรู้

แนวทางของการดำเนินการเกษตรแปลงใหญ่ด้วยการรวมกลุ่มทางการเกษตรพบว่าปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญแบ่งออกเป็น 5 ปัจจัย ประกอบไปด้วย

1. ด้านการลดต้นทุน เน้นการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินในทุกแปลง การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ สารชีวภัณฑ์ ฮอร์โมนต่างๆ เพื่อทดแทนสารเคมีให้มากขึ้น การทำบัญชีครัวเรือน บัญชีฟาร์มและบัญชีต้นทุนอาชีพ พร้อมทั้งวิเคราะห์ทางบัญชีเพื่อนำมาปรับปรุงการผลิต รวมทั้งสนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษา วิจัย คิดค้นเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการลดต้นทุนการผลิต และผลักดันให้มีการนำมาใช้อย่างจริงจัง รวมทั้งเชื่อมโยง ศูนย์เรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ภายในพื้นที่แปลงใหญ่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการ

2. ด้านการเพิ่มผลผลิต เน้นการนำองค์ความรู้ ผลงานวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการผลิตตลอดกระบวนการผลิตตั้งแต่การเพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกรในโครงการอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิต เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้เกษตรกรในโครงการอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการผลิต ตั้งแต่เพาะปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว ภาคเอกชนมีการสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับมาตรฐานสินค้าสู่สากล

4. ด้านการตลาด มีการวางแผนการตลาดร่วมกันในทุกภาคส่วน ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการผลิต การประเมินผลผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อขยายช่องทางการจำหน่ายสินค้า ด้วยการศึกษาศาสนาการณ์ การผลิตและการตลาดสินค้าทั้งในและต่างประเทศ พัฒนาสินค้าและรักษาคุณภาพสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด รวมทั้งส่งเสริมให้ผลิตสินค้าในรูปแบบตลาดพันธะสัญญา (Contract Farming) เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคา

5. ด้านการบริหารจัดการ เน้นกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบ Zero Waste ผลักดันเกษตรกรที่มีความสนใจและต้องการพัฒนาตนเองเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ Young Smart Farmer เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อสืบทอดการบริหารจัดการให้มีความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการวิเคราะห์ประเภท และความต้องการในการพัฒนาของเกษตรกรแต่ละกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการแปลงใหญ่ เพื่อรัฐบาลจะได้มีนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาได้ตรงตามความพร้อม เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์ ที่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายแล้ว ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในรูปแบบอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากสินเชื่อ อาทิ การส่งเสริมและสนับสนุนการจำหน่ายผลผลิตร่วมกัน เป็นต้น

ขณะที่กลุ่มทั่วไปที่ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์ ควรส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในระดับหนึ่งก่อนพัฒนาต่อยอดไปเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์ต่อไป

2. ควรมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้นำเทคโนโลยี เครื่องจักรกล ทางเกษตร ที่ผ่านการศึกษาแล้ว มาพัฒนาต่อยอดให้มีความเหมาะสมต่อการใช้งานได้จริง เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปใช้ในการลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และพัฒนาคุณภาพผลผลิตมากขึ้น

3. ควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดตั้งโรงสีชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยมุ่งเน้นไปในพื้นที่ที่เหมาะสมและกลุ่มเกษตรกรที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการบริหารจัดการ อาทิ กลุ่มเกษตรกรที่เป็นวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น

4. รัฐบาลควรจัดตั้งศูนย์บริการชาวนาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ เมื่อมีเทคโนโลยีใหม่ที่สามารถลดต้นทุนการผลิตก็จะทำให้ชาวนาได้รับบริการด้านเทคโนโลยีการผลิตข้าวจากภาครัฐอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรมีการทบทวนบทบาทหน้าที่ของผู้จัดการแปลง และประธานแปลง เพื่อนำมากำหนดสมรรถนะของทั้งผู้จัดการแปลงและประธานแปลงที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อนำไปสู่การกำหนดหลักสูตรและการจัดสัมมนาเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ ทักษะ ความรู้ และทักษะที่จำเป็นเพื่อนำไปใช้ในการจัดการนาแปลงใหญ่ให้เกิดประสิทธิผลมากขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องทั้งด้านการเกษตรและพาณิชย์ทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอ ควรให้การสนับสนุนและประสานให้ความช่วยเหลือกับเกษตรกรในการวางแผนการเพาะปลูกพันธุ์ข้าวที่สอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการของโรงสี

3. ควรส่งเสริมและสนับสนุนในการสร้างเครือข่ายเกษตรกรนาแปลงใหญ่ เพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นช่องทางในการให้ความช่วยเหลือและการจำหน่ายผลผลิต การตลาด ระหว่างกลุ่มเกษตรกรอีกด้วย

4. หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและวางแผนในการบริหารจัดการวัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการเกษตรให้เป็นระบบและมีระเบียบ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

References

- Department of Agriculture Extension. (2015). *Manual for the Administration of large-scale Agriculture*. Bangkok: Agricultural Cooperative Federation of Thailand Limited.
- Department of Agriculture Extension. (2016). *Large Agricultural extension System*. Bangkok: Agricultural Cooperative Federation of Thailand Limited.
- Department of Agriculture Extension. (2020). *Farmer's Guide to Collectivization*. Bangkok: Agricultural Cooperative Federation of Thailand Limited.
- Land Development Department. (2021). *Agri-Map: Suphan Buri*. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Pongsrihadulchai, A. (2015). *Administration of large scale of Agriculture*. Udonthani: Office of Agricultural Economics.

- Polbut, A. (2023). "Alongkorn" is pleased with the export of Thai rice for 4 months, rising to 3.05 million tons, pushing up domestic rice prices. Retrieved January 2023, <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/68189> (in Thai)
- Pramotepanyawat, P. (2021). The Principles of The Six States of Conciliation and The Management of The Temple Administration. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi Vol 3, no. 1, pp. 79 – 86.*
- Rujichok, K. (2022). Knowledge Management System Development Plan to Send Rice Planning Policy from Thai Government to Farmers for Increasing Quality Products and Farmers Development Sustainability. *Journal of MCU Buddhapanya Review Vol 7, no. 3, pp. 231 - 242.*
- Vijittamrongsak, V. (2022). *A Study of Multilevel Causal Factors affecting Collaborative Learning for Developing the Learning Experience Plan of Project Work Integrated Collaborative Learning among High School Students of World - Class Standard School Participating in the World Morality Revival Project (V-STAR).* Doctoral Dissertation, Srinakharinwirot University.
- Wongwirat, K., (2009). *A study of the management model of the professional group of farmers growing non-toxic vegetables at Ban Cham, Village No. 6, Subdistrict.*

